

OP LEVEN EN DOOD

Serie Eu-angelion - Goede boodschap voor alle mensen

Vandaag, Allerzielen, zijn we hier samen gekomen. Vroeger was dit de dag om alle zielen die zich nog in het vagevuur bevonden sneller de hemel in te bidden. Vandaag is het de dag waarop we onze gestorven geliefden gedenken; een ouder, een kind, een broer of zus, een partner, een grootouder, een vriend of vriendin. 'Vonken van hun zielen zijn hier, in ieder van ons', schreef mijn overleden geliefde. "Flarden gesprekken, aanrakingen, oogwenken. Flitsen herinneringen aan een blik een lach, een gebaar, een zin. Honderd of duizend of ontelbaar veel. En die dragen we in dankbaarheid met ons mee."

En ook : "Onbegrijpelijk groot en mysterieus, het leven, ieder leven; dat wij aan elkaar gegeven zijn, moeilijk levend of lichtvoetig, ontzagwekkend en nietig, met onze verfijnde kostbare lichamen die ten dode opgeschreven zijn. Je weet niet wat je overkomen kan maar je gaat ervoor, voor al die levensdagen." En dan ineens breekt het snoer. Het leven verandert van het ene op het andere moment. Het gewone wordt ongewoon. Het ongewone gewoon. En wat dan? Wat daarna? Ook al is de taal vol van dood, op het moment dat een geliefde sterft, blijven we stomgeslagen achter, of zoeken we stamelend naar woorden. We kunnen het onbestaanbare niet denken. We denken de ander levend. Zoals Jean Pierre Rawie dichtte:

Ik houd het kleine ritueel in ere
opdat je elk moment terug kunt keren

Iedere dag, wanneer het avond wordt
maak ik de tafel klaar, een extra bord

Bestek, je eigen stoel, een kaars, een glas,
alsof je enkel opgehouden was

Ik hoor (hoe kon ik denken dat het gene
waardoor ik ben, voor altijd was verdwenen?)

Ik hoor, alsof de woning nog bestond
het grind, de klink, het aanslaan van een hond

En je komt binnen op het ogenblik
dat ik de lamp ontsteek, de bloemen schik

Ik hoop alleen dat ik dan rustig blijf
en haast niet opziend van mijn stil bedrijf

de woorden vind, als was het vanzelfsprekend
schuif aan, tast toe; er is op je gerekend.

Rouwen om een verloren geliefde is tegelijk een universeel en een door-en-door eenzaam proces. De Amerikaanse journaliste Joan Didion schreef na de dood van haar man: "Mensen die pas iemand hebben verloren, hebben een bepaalde blik over zich, misschien alleen herkenbaar voor wie de blik kent van het eigen gezicht. Ik heb hem gezien bij mezelf en zie hem nu bij anderen. Het is een blik van extreme kwetsbaarheid, naakt, open." Zo staan we hier. Kwetsbaar, naakt, open.

We moeten allemaal ons leven, en misschien wel onszelf, opnieuw uitvinden zonder die vurig betreurde geliefde. We rouwen om de ander, we rouwen om onszelf. Om wie we waren en nu niet meer zijn "Je kijkt in de spiegel en je weet dat er onder dezelfde huid nu een andere persoon leeft." (Nick Cave). Rouwen is een zware belasting voor lichaam en geest, voor hart en ziel. Heel langzaam daalt het besef in dat de ander niet meer terugkeert. Dat we het ritueel niet meer in ere hoeven te houden; die eigen stoel, dat extra bord, die kaars, dat glas. De geliefde is de onomkeerbare grens van de dood overgestoken. Maar het hartstochtelijke verlangen blijft.

Of het hevig opspelende schuldgevoel. Omdat we met de overledene niet in het reine zijn gekomen. We hebben niet gezegd wat we hadden willen zeggen, niet gevraagd wat we hadden willen vragen, niet gegeven wat we hadden kunnen geven. De rouw stagneert omdat de dood - abrupt of minder abrupt – een einde heeft gemaakt aan een verre van harmonieuze relatie. De wetenschap dat we het onaffe niet, nooit meer kunnen herstellen, dat de dood onverbiddelijk is, kan radeloos maken, diep verdrietig, wanhopig.

En dan, uitgerekend vandaag, lezen we het ontroerende verhaal over de jongen uit Naïn. Een verhaal dat alleen door Lucas is opgetekend, zoals ook een paar andere beroemdere verhalen: de barmhartige Samaritaan, de verloren zoon. Een verhaal waarin de dood niet het onverbiddelijke laatste woord heeft. Waarin de weduwe gebeurt wat ons nooit zal gebeuren, hoe we ook smeken of schreeuwen of soebatten. De gestorven geliefde wordt tot leven gewekt. Maar wat wil dit verhaal ons nu eigenlijk zeggen?

Jezus ziet de dodenstoet tegemoet komen en in plaats van zich aan te sluiten, zoals gebruikelijk, brengt hij de stoet tot stilstand. Brengt hij de dóód tot stilstand. Het overlijden van de jongen maakt dat het leven van de moeder nu ook ten dode opgeschreven is. Als weduwe is haar positie al allerm minst benijdenswaardig, maar als kinderloze weduwe is zij volstrekt rechteloos, gemarginaliseerd. Een paria.

Wat opvalt is dat Lucas schrijft dat Jezus medelijden met haar kreeg. Het gaat in de evangeliën niet vaak over de gevoelens van Jezus. Zelfs in het evangelie van de toch empathische arts en evangelieschrijver Lucas is dit is de enige plaats waar het woord medelijden valt. In zijn bewogenheid met de moeder raakt Jezus de baar aan. Dat hij daarmee onrein wordt neemt hij voor lief. Solidariteit breekt wet. En dan zegt hij: "Sta op." Daarmee geeft hij de jongen het bestaan terug, de weduwe haar zoon én weer perspectief. Maar de oproep impliceert meer. Het is een oproep aan ons: sta op tegen de dood in dit leven, jouw leven, het leven.

Dood is in de bijbel een metafoor voor een manier van bestaan. Je kunt een levende dode zijn: gevangen in angst, uitgestoten, gemarginaliseerd, klein gemaakt. Je kunt ook levend dood zijn omdat plekken in je lichaam, je geheugen, je hart afgestorven zijn. Leven is de manier van bestaan die hier haaks op staat. Leven is hoopvol, verlangend, liefdevol, solidair, empathisch. Leven is leven tot bevrijding van anderen.

Jezus is in het evangelie het prototype van de Levende. Hij maakt zichtbaar hoe het bestaan bedoeld is. Hoe wij bedoeld zijn. Hij roept ons op tot leven ten volle. En nergens zegt hij dat dat makkelijk is. Nergens belooft hij ons dat hoop, verlangen, liefde, solidariteit en empathie altijd onder handbereik zullen zijn. Maar hij roept ons wel op daarnaar te streven en te blijven streven. Ga ervoor, voor al die levensdagen Tot het snoer breekt, je uur gekomen is.

Vandaag denken wij aan hen voor wie dat laatste uur geslagen heeft. Die we liefhadden en van wie we afscheid namen. Horen wij de klank van hun stem en noemen hun namen. Ieder mens heeft een naam, gekregen van God, van zijn vader en moeder naar haar gestalte en zijn lach, gekregen van de sterren en de bergen en de zee en van de dood. Die namen die op onze lippen liggen, die wij fluisteren, mompelen, schreeuwen, een of tien of honderd keer per dag. De namen waarin zij in dit leven gehuld waren en in de dood nog zijn. We zijn hier om het verlies te voelen, troost te vinden en te genezen van de pijn, ons aangedaan door de dood.

Herstellen van rouw is als ontwaken uit een lange ijskoude winterslaap, de tinteling van zachte lentezonnestrallen op je huid, de geur van jasmijn, uit hun voegen barstende rozenknoppen, het zout van je tranen en weten: er is nog licht. En dat licht flirt met je. Het leven blijft je roepen. "Jij, jij bent er nog. En je bent nog niet klaar."

Natuurlijk,

'Sterven zal je ooit
Maar vandaag en godweet morgen
Kun je leven, doen, zien
Iemand voor iemand zijn misschien
En het verschil maken toch
Tussen onverwisselbaar uniek
En om het even-
Tussen dood en leven.'
Zo moge het zijn.

Colet van der Ven